

Tieteellisestä erimielisyydestä

Ihminen imee luuloja ja näkemyksiä ympäristöstään. Yhteisiä näille luuloille ja näkemyksille on subjektiivisuus. Ne on helppo osoittaa vääremmiksi tai yhtä vääriksi kuin muut vastaavat luulot ja näkemykset. Subjektiivisuus on usein myös sattumanvaraisuutta: luuloilla ja näkemyksillä ei ole mitään suoraa yhteyttä henkilön yksilölliseen tai sosiaaliseen laatuun ja pyrkimykseen – niin kuin luulisi –, vaan ne ovat vain olleet otolliseen aikaan lähimpänä tarjolla. Asiaan kuuluu erottamattomasti myös se, että kun ihmiseltä kysytään, miksi hän luulee ja näkee niin kuin luulee ja näkee, hänellä on yleensä tarjota runsaasti järkisyitä katsomuksilleen. Hän käsittää uskomuksensa tosimmiksi mahdollisiksi ja kuvittelee voivansa todistaa niiden pätevyyden.

Tieteelliset luulot ja näkemykset eivät luonteeltaan ja syntytaivoiltaan eroa arkiajattelun vastineista. Me uskomme niin kuin olemme oppineet tai sattumalta hyväksi havainneet. Mutta tieteessä – ainakin parhaissa tapauksissa – me yritämme perustella väitteitämme ja lähtökohtiamme. Tästä seuraa paljon hyvää: meidän on ajateltava uskomisen lisäksi. Ajattelu ja ajatusten vertailu toisiinsa ja tosiasioihin lisää pakostakin tietoa eli kohottaa luulojemme ja näkemystemme objektiivisuustasoa. Näin siitäkin huolimatta, että yritämme viimeiseen saakka pitää kiinni vanhoista käsityksistämme.

Jotkut tieteilijät eivät usko esittämiinsä ajatuksiin kriitikittömästi mutta puolustavat niitä kuitenkin mahdollisimman tehokkaasti. Tämän he tekevät siksi, että heistä on ilo kiistellä ja että he käsittävät tieteen jonkinlaiseksi älylliseksi leikki-tappeluksi. Joku tämmöisen asenteellisen tai metodisen erimielisyyden kannattaja voi myös uskoa, että tiede hyötyy väittelystä, kuten varmasti hyötyykin. Vaikka väittelijät näyttäisivät linnoittautuneen oppeihinsa, he itse sisimmässään tai jotkut kuuntelijat voivat saada uusia, arvokkaita oivalluksia. Erilaisten vastakkaisten ajatusten runsaus merkki tieteen elävyydestä ja vie tutkimusta eteenpäin siinä missä jäärapäinen tai suorastaan aggressiivinen oikeaoppisuus sitä jarruttaa ja kuolettaa.

Naiiviin ja asenteellisen-metodiseen määräkantaisuuteen perustuvasta tieteellisestä erimielisyydestä eroaa semmoinen keskustelu, jossa tutkijat eivät ole sitoutuneet

tai sitoutuvinaan mihinkään annettuun vaan ponnistelevat eri näkemysten kautta kohti ongelmien ratkaisua. Tällainen keskustelu on periaatteessa aivan samaa kuin yhden, vakavasti tehtävänsä paneutuneen tutkijan itsenäinen pohdiskelu (jossa – kuten moni kokemuksestaan tietää – joutuu usein häilymään aivan vastakkaistenkin kantojen välillä, kunnes ehkä pääsee selvyyteen). Erona on vain se, että aito keskustelu on olennaisesti tuloksekkaampaa kuin yksinäinen setviskely. Virittäjänkin historiaan sisältyy muutama tällainen tieteen riemujuhla. Merkittävin niistä on kai 50-luvun suuri partitiivikeskustelu.

Mutta tieteellinen erimielisyys ei koske vain kielen kuvausten oikeellisuutta vaan yhtä lailla sitä, mitä pitäisi tutkia ja miten, tai sitä, miten ja missä tutkimustietoa voisi tai pitäisi hyödyntää. Ohjelmalliset, tutkimuspoliittiset ja sovellukselliset kysymykset ovat luonteeltaan sängen erilaisia kuin puhtaasti tieteelliset, mutta käytännössä lajit sekoittuvat.

Virittäjä on foorumi kaikentyypiselle fennistiselle ja lingvistikiselle keskustelulle. Yhteisessä lehdessämme on tilaa myös kaikelle subjektiiviselle ja emotionaalille. Nämä piirteet ovat erottamaton osa olemistamme ja ajatteluamme, myös olennainen puoli tiedettämme. Niiden kätkeäminen ja salailu on aina vahingollista. Subjektiivisuuden sosiaalinenkin aspekti on tärkeä: meidän pitäisi olla avoimia vaikkapa pohtimaan, miksi näissä tieteellisissä hierarkioissamme ja valtaverkostoissamme on minulla tai sinulla oikeus olla yksin äänessä, kun taas jollain muulla on lupa vain säestää tai toistella. Kaikenlainen emootioiden ilmaiseminen ja tiedostaminen tervehdyttää ajatteluamme, lisää luovaa yksilöllisyyttä ja tekee tilaa sellaiselle keskustelulle, jossa tutkimus kurkottaa subjektiviteetin väkevästä mutta kahlitsevasta ilmapiiristä kohti aitoa etsimistä ja löytämistä, kohti todellista vuorovaikutusta ja kuuntelua, kohti objektiviteetin hentoa kajastusta.

MATTI LARJAVAARA